

להשיג צדק סביבתי היסטורי, מכיוון שעדיף לוותר על התחשבות אחורה בזמן עם מדינות (כגון ארצות הברית) שכבר זיהמו לאורך שנים רבות והגיעו למצבן כיום, אך הוא יאפשר השגת צדק סביבתי עכשווי (אקטואלי) ועמידה משותפת בנטל ההתמודדות הסביבתית העולמית.

לצער, ועידת פריז לא מסמנת את נקודת המפנה בהתמודדות העולמית עם שינוי האקלים. אנחנו דוחים את ההגעה אליה עוד ועוד, אך בעצם דחייתה, אנו גורמים לה להיות הרבה יותר דרמטית.

לטענת חי"כ חנין, לתאגידים מערביים המייצרים בסין ובהודו יש אינטרס בהמשך פטירתן מחובת צמצום פליטת גזי חממה

לארגון מחדש של שוק העבודה, כך שיקומו מנגנונים שיאפשרו עבודה מרוחק, יש השלכות בתחום התחבורה; בתחום האנרגיה נדרש משק חשמל שיגביר באופן דרמטי את הישענותו על אנרגיה מתחדשת במקום על דלקים מזוהמים ומזהמים (בעיקר פחם, אבל בהמשך יש לצמצם גם את השימוש בגז הטבעי), ויש מקום לקידום מהלכים דרמטיים של משטר חיסכון באנרגיה ושל עידוד בנייה ירוקה. לשינויים הללו יש משמעות פנים-חברתית, אך הם משמעותיים גם מבחינת מקומה של ישראל בניסיון הבין-לאומי להתמודדות עם משבר האקלים ותרומתה לו.

ועידת פריז היא ועידה של ויתור גדול, ולכן אני פסימי באשר לתוצאותיה. האמירה היוצאת מוועידת פריז, שלפיה כל מדינה תפעל לפי יכולתה וללא הגבלות בין-לאומיות היא מינימליסטית. כשמדובר בהתמודדות דרמטית עם שאלה גדולה כמו משבר האקלים, ראוי לגזור מההערכות המדעיות המקובלות את המעשים הנדרשים כדי למנוע את הקטסטרופה הקיצונית הצפויה כתוצאה ממשבר אקלים קשה. **דרוש מודל בין-לאומי שונה לחלוטין, שנקודת המוצא שלו היא חלוקה הוגנת בין מדינות העולם, לפי גודל אוכלוסייתן, של כמות גזי חממה שאנחנו יכולים לפלוט מבלי להגיע לקטסטרופה סביבתית.** אם מדינה מעוניינת לפלוט יותר גזי חממה מהמכסה שתוקצה לה בהתאם למספר האנשים שבה, יהיה עליה לרכוש זכויות פליטה ממדינות שלא מנצלות את כל מכסת הפליטות שלהן. מנגנון זה לא נועד

מרכיבים להצלחת הסכם אקלים לפי גישתה של אלינור אוסטרם

סיניה נחניהו

מדענית ראשית, המשרד להגנת הסביבה
SinaiaN@sviva.gov.il

ניהול משאב משותף מחייב שיתוף של קהילות מקומיות. זוהי גישתה של פרופ' אלינור אוסטרם, כלת פרס נובל לכלכלה על מחקרה בתחום ניהול משאבים משותפים, שמפיחה תקווה באפשרות של ניהול שיתופי ומקיים של המשאב המשותף החשוב ביותר - האטמוספירה. גישתה של אוסטרם הפוכה מזו של הרדין, מחבר המאמר המפורסם "The tragedy of the commons", שטוען כי שימוש במשאב משותף על-ידי רבים יביא בסופו של דבר לדלדולו בעקבות ניצול יתר. טיעונו זה התפרש כאילו הדרך היחידה שמאפשרת שימור של משאב משותף היא הקניית בעלות פרטית.

פרופ' אלינור אוסטרם - בעת זכייתה בפרס נובל לכלכלה לשנת 2009 על מחקר מערכות לניהול משאבים משותפים של קהילות | צילום: Prolineserver, מאתר ויקיפדיה [CC BY-SA 3.0]

המקומית גבוהה. במדינת ישראל טרם הופנמה ההבנה ששינוי האקלים הוא נושא בעל השלכות קיומיות, ולכן הוא אינו בראש סדר העדיפויות הלאומי. ישראל, כמו מדינות רבות נוספות, אינה רוצה להתנהג כ"שחקן בודד", ובמובנים מסוימים היא מחכה להחלטות המעצמות הגדולות ותלויה בהן. בישראל ננקטו עד היום מספר צעדים ברמה הלאומית, וכן נעשו צעדים במטרה להשפיע על התנהגות הפרט ולגרום לו לשנות את התנהגותו הצרכנית. חלק מהצעדים שבוצעו לא השיגו את מטרתם, מכיוון שהם נתפסו על-ידי החברה כמהלכים חד-פעמיים, למשל, כשהמדינה נתנה תמריצים לאזרחים להחליף מקררים ומזגנים ישנים באחרים - חדשים וחסכוניים יותר בצריכת האנרגיה שלהם. ברוב המקרים, ההטבה נוצלה על-ידי האזרח לשדרוג איכות החיים, והמהלך לא נתפס כנדבך בעשייה רחבה וארוכת טווח.

לפי האסכולה של אוסטרום, הסכם אקלים בין-לאומי, כמו זה שנידון בוועידת האקלים בפריז, יצליח רק אם יהיה רב-שכבתי. כלומר, לא ניתן להסתפק בחתימה על הסכם בין-לאומי בין מדינות, אלא יש לגרום לכך שביישומו ישתתפו באופן פעיל ראשי ערים וקהילות, שהוא יחלחל לציבור הכללי, ושמשקי הבית יהיו מעורבים ביישומו. אם כל אלה יפעלו לצמצום פליטות של גזי חממה, יגבר סיכוי התממשותן של התכניות הלאומיות השונות שהוכנו לקראת ועידת פריז. לכן, כדי שתכנית לצמצום הפגיעה במשאב האטמוספירה תתממש, היא חייבת לנבוע מהשטח כלפי מעלה. הסכם בין-לאומי המוכתב מלמעלה למטה, לא יוביל לבדו לתוצאות המיוחלות.

אוסטרום ערכה את מחקריה במדינות מתפתחות ברחבי אסיה, שם היא בחנה את אופן השימוש במי התהום על-ידי תושבי הכפרים החקלאיים. בתצפיותיה היא הבחינה שניצול מי התהום נעשה באופן מושכל, שמבטיח את קיום הדור הנוכחי וכן את קיומם של הדורות הבאים. ההבנה של הפרטים בקהילות הכפריות, שניצול יתר של המשאב המשותף לא יעבוד לטובתם, שכן הם נזקקים למשאב זה לדורי דורות ולא לפרק זמן מוגבל, היא שמאפשרת את השימוש השיתופי המקיים במשאב שהם מנהלים. במילים אחרות, הרציונליות הפרטית והרציונליות הקבוצתית נמצאות בהלימה.

בהסכם האקלים הקודם (הסכם קיוטו), חולקו מדינות העולם לכללות מפותחות, מתפתחות ומפציעות. המסר של המדינות המתפתחות והמפציעות היה שלפי עקרונות הצדק הן זכאיות לפתח את כלכלתן לרמה דומה של המדינות המפותחות, אף אם הדבר ילווה בהגעה לרמת הפליטות המקובלות במדינות המערב. המדינות המפותחות, מצדן, גרסו שעל כל המדינות ליטול חלק במאמץ המשותף לצמצום הפליטות לאטמוספירה. במקרים רבים המדינות המתפתחות הן הנפגעות העיקריות משינוי האקלים, מצבן הכלכלי מעמיד אותן חשופות ופגיעות יותר להשלכות של שינוי האקלים, ומכאן שלהן האינטרס הגדול ביותר להפחתת הפליטות, אך הן אינן מוכנות להישאר מאחור, ושואפות ליישר קו עם המדינות המפותחות. בקהילות שתושביהן חוו מפגעים המזוהים עם שינוי האקלים, דוגמת הצפות ובצורות, המוטיבציה לפעול לתיקון המצב ברמה

האטמוספירה כנחלת הכלל: לקראת ועידת פריז

דניאל מישורי* וסמדר נוי (קניון)
בית הספר ללימודי הסביבה ע"ש פורטר והחוג לגאוגרפיה
וסביבת האדם, אוניברסיטת תל-אביב
d.mishori@gmail.com *

האטמוספירה נחשבת משאב משותף עולמי (global commons). גם האוקיינוסים ואנטארקטיקה נחשבים כך [4], ונהוג לטעון שמתקיימת בהם בעיית המשאבים המשותפים (או ה"טרגדיה של נחלת הכלל", the tragedy of the commons), כְּשֶׁל חברתי שלפיו הרווח מניצול משאבים משותפים שאינם מנוהלים הוא פרטי, בעוד הנזק מוחצן לכלל. היות שכן, גורמים כלכליים שפועלים לפי הגיון השוק, יגרסו את המשאב המשותף [3]. לפי הרדן, קיימים שני פתרונות אפשריים לבעיה: ניהול ציבורי או

האטמוספירה היא משאב משותף, וכך גם האוויר שאנו נושמים. הבחירה הסביבתית הנכונה של המשפחה שבתמונה - נסיעה בתחבורה ציבורית - אינה פוטר אותה מהתמודדות עם פליטות מזהמות
[CC BY-NC 2.0] Eric Weiss